

РОЗДІЛ 5 ПРОФЕСІЙНЕ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ

УДК 378.937:371.212.3(73:71:410)

Бойченко М. А.

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК УЧИТЕЛІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ ІЗ ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ У ШКОЛАХ США, КАНАДИ ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

У статті висвітлено змістово-процесуальні особливості професійного розвитку вчителів, які працюють із обдарованими учнями у школах США, Канади та Великої Британії. Окреслено стандарти професійного розвитку вчителів, які працюють із обдарованими школярами у загальноосвітніх навчальних закладах досліджуваних країн. Схарактеризовано найпоширеніші форми професійного розвитку вчителів, які працюють із даною категорією учнів, зокрема он-лайн курси, он-лайн та електронні громади, індивідуальні майстер класи, обговорення книжок, освітні ярмарки, зустрічі з батьками тощо.

Ключові слова: обдарованість, обдарований учень, учитель, професійний розвиток, професійний розвиток учителів на робочому місці.

Постановка проблеми. Концепція навчання впродовж життя передбачає постійний професійний розвиток і підвищення кваліфікації вчителів, і особливо тих, які працюють із обдарованими дітьми та молоддю як найбільш вразливою категорією учнів. У розвинених англomовних країнах, зокрема США, Канаді та Великій Британії, все більшого поширення набуває такий вид підвищення кваліфікації педагогів, як навчання/професійний розвиток на робочому місці через застосування низки інноваційних форм та методів. У цьому контексті вважаємо за доцільне звернутися до позитивного зарубіжного досвіду професійного розвитку вчителів, які працюють із обдарованими учнями, у межах загальноосвітнього навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке коло проблем у сфері освіти обдарованих дітей та молоді в зарубіжних країнах знайшло висвітлення в працях таких науковців, як О. Антонова, О. Бевз, О. Бочарова, В. Волик, М. Гальченко, Ю. Гоцуляк, Н. Дроботенко, С. Єрмаков, М. Міленіна, Л. Попова, А. Сбруєва, В. Стрижалковська, П. Тадеєв, Н. Теличко, А. Чичук та ін. Педагогічна освіта зарубіжних країн стала предметом наукових пошуків С. Вітвицької, Т. Кошманової, Н. Лавриченко, М. Лещенко, Н. Муқан, М. Нагач, Л. Пуховської та ін. Однак, питання професійного розвитку вчителів, які працюють із обдарованими школярами, поки що не дістали належного висвітлення.

Мета статті – схарактеризувати змістово-процесуальні особливості професійного розвитку вчителів, які працюють із обдарованими учнями у школах США, Канади та Великої Британії.

Виклад основного матеріалу. Незаперечним є факт, що обдаровані школярі потребують особливої уваги з боку вчителів для найповнішого розкриття їхнього потенціалу, розвитку здібностей і талантів. Саме тому професійному розвитку вчителів, які працюють із обдарованими учнями в загальноосвітніх навчальних закладах у досліджуваних нами країнах, приділяється значна увага.

Професійні компетентності вчителів сформульовані у професійних стандартах, однак слід зауважити, що тільки у Сполучених Штатах є спеціальні стандарти для вчителів, які працюють із обдарованими дітьми та молоддю. У Великій Британії та Канаді освіта обдарованих і талановитих є складовою спеціальної освіти, а тому професійні компетентності визначено ширше, ніж в американських нормативних документах.

Так, у професійних стандартах, розроблених "Агенцією професійної підготовки та розвитку шкіл" (Training and Development Agency for Schools) (Велика Британія) визначено професійні ознаки (professional attributes), професійні знання та розуміння (professional knowledge and understanding) та професійні навички (professional skills), сформульовані окремо для вчителів із різним рівнем кваліфікації [5]. Зокрема, у пп. 18–20 ("Досягнення й різноманітність" (Achievement and Diversity) сформульовані окремо для кожного рівня вимоги до вчителів, що передбачають:

- знання особливостей розвитку дітей та молоді й усвідомлення впливу індивідуальних, вікових, соціальних, релігійних, етнічних, культурних, мовних особливостей на досягнення і благополуччя учнів;
- уміння надавати персоналізовані освітні послуги учням, у тому числі учням-не носіям англійської мови, учням зі спеціальними освітніми потребами (до яких у Великій Британії належать обдаровані – М.Б.) та учням із обмеженими можливостями, а також забезпечення рівності й інклюзії в класі;
- знання й розуміння ролі колег, які надають спеціальні освітні послуги (наприклад, учителів, які працюють із обдарованими й талановитими) [5].

У професійних стандартах, розроблених "Національною асоціацією обдарованих і талановитих" (National Association for Gifted and Talented) (США) наголошено, що всі вчителі, які працюють із обдарованими й талановитими дітьми та молоддю мають бути здатними:

- визнавати навчальні відмінності, особливості розвитку, когнітивні/афективні характеристики обдарованих і талановитих учнів, у тому числі й представників різних культур та мовних меншин, та визначати їх навчальні та соціально-емоційні потреби;
- модифікувати навчальний процес із урахуванням потреб обдарованих і талановитих осіб для розвитку їхньої креативності, забезпечення прискорення в навчанні, поглибленого вивчення окремих навчальних предметів тощо;
- відбирати, адоптувати й використовувати практико-орієнтовану методику навчання для підвищення ефективності процесу навчання обдарованих і талановитих школярів [1].

Слід підкреслити, що обов'язковою вимогою в усіх досліджуваних нами країнах є безперервний професійний розвиток учителів, зокрема й тих, що працюють із обдарованими і талановитими школярами. Так, вже згадано вище "Національною асоціацією обдарованих і талановитих" розроблено стандарти професійного розвитку вчителів, які подано в розділі 6 "Програмних стандартів з освіти обдарованих від дошкільного рівня до 12 класу" (Pre-K to Grade 12 Gifted Programming Standards) [3].

У передмові до даного розділу йдеться, що спеціальна професійна підготовка є важливою для всіх педагогічних працівників, залучених до розроблення й запровадження спеціальних програм та освітніх послуг для обдарованих учнів. Професійний розвиток є свідомим підвищенням кваліфікації і невід'ємною складовою професійної діяльності педагога. Форми професійного розвитку є різноманітними й охоплюють семінари і курси, організовані навчальними округами; курси, організовані вищими навчальними закладами; науково-практичні конференції; самостійне навчання; презентації зовнішніх консультантів. Всі вони мають базуватися на систематичному оцінюванні потреб і професійній рефлексії. Необхідною умовою забезпечення високої якості навчальних програм і освітніх послуг для обдарованих учнів є високий професіоналізм учителів, які навчають обдарованих дітей та молоді, а також обізнаність і досвід адміністраторів, координаторів, спеціалістів із питань курикулу, учителів, які працюють у сфері загальної, спеціальної освіти й освіти обдарованих, що беруть участь у розробленні спеціальних навчальних програм та додаткових послуг для зазначеної категорії школярів. Зважаючи на той факт, що обдаровані й талановиті учні більшість часу проводять у загальноосвітніх класах, учителям у сфері загальної освіти необхідно здійснювати професійний розвиток у сфері освіти обдарованих, що дасть їм змогу розрізняти характеристики обдарованості в різних учнів, розуміти політику школи та навчального округу щодо ідентифікації обдарованих і талановитих, опанувати високоякісні, науково-обґрунтовані методики диференціації навчання, що стимулюють школярів. Додаткові послуги для обдарованих і талановитих учнів надаються під керівництвом професіоналів, які мають досвід у сфері освіти обдарованих.

У таблиці 1 подано опис стандартів професійного розвитку вчителів, які працюють із обдарованими учнями, розроблених "Національною асоціацією обдарованих і талановитих".

Отже, окреслені вище стандарти передбачають постійний професійний розвиток учителів, які працюють із обдарованими й талановитими учнями, як у межах звичайних загальноосвітніх класів, так і спеціальних програм для обдарованих і талановитих. У п. 6.3.3 висвітлено форми професійного розвитку вчителів, які працюють із обдарованими учнями, а саме он-лайн курси, он-лайн та електронні громади, індивідуальні майстер класи, обговорення книжок тощо. У межах нашої наукової розвідки вважаємо за доцільне зупинитися на зазначених формах професійного розвитку педагогів детальніше.

**Стандарти професійного розвитку вчителів,
які працюють із обдарованими учнями [1]**

Результати студентів	Професійна діяльність учителя
<p>6.1. Розвиток таланту. Учні розвивають свої таланти й обдарування у результаті взаємодії з педагогами, професійна підготовка яких відповідає національним стандартам у сфері освіти обдарованих</p>	6.1.1. Педагоги систематично беруть участь у тривалому, базованому на наукових дослідженнях професійному розвитку, що враховує принципи освіти обдарованих, характеристики обдарованих і талановитих учнів, оцінювання, планування курикулуму та навчальної діяльності, навчальні середовища і програмування
	6.1.2. Навчальний округ здійснює професійний розвиток учителів, спрямований на набуття навичок створення сприятливого навчального середовища, використання таких видів навчальної діяльності, які допоможуть учням продемонструвати різноманітні характеристики й поведінку, що асоціюються з обдарованістю
	6.1.3. Педагоги беруть участь у тривалих програмах професійного розвитку, присвячених таким ключовим проблемам, як антиінтелектуалізм, рівність доступу до освітніх послуг для обдарованих
	6.1.4. Адміністрація навчального закладу є провайдером людських і матеріальних ресурсів, необхідних для професійного розвитку у сфері освіти обдарованих і талановитих (наприклад, надає вільний час, фінансування, необхідне для безперервного навчання, підтримку менторів або інших спеціалістів, організовує вебінари)
	6.1.5. Педагоги використовують знання, отримані через обмін досвідом із іншими організаціями або з публікацій із даної проблеми для покращення навчання обдарованих і талановитих учнів
<p>6.2. Соціально-емоційний розвиток. Обдаровані й талановиті учні соціалізуються й розвиваються емоційно завдяки вчителям, які брали участь у професійному розвитку, передбаченому національними стандартами у сфері освіти обдарованих і Національними стандартами розвитку персоналу (National Staff Development Standards)</p>	6.2.1. Педагоги беруть участь у тривалих програмах професійного розвитку для того, щоб мати можливість задовольнити соціальні й емоційні потреби обдарованих і талановитих учнів
<p>6.3. Навчання впродовж життя. Учні розвивають свої обдарування й таланти в результаті взаємодії з педагогами, які беруть участь у тривалому професійному розвитку та можливостях безперервної освіти</p>	6.3.1. Учителі оцінюють власну педагогічну діяльність та продовжують свою освіту в межах програм розвитку персоналу навчального округу, професійних організацій та вищих навчальних закладів
	6.3.2. Учителі беруть участь у довготривалих програмах професійного розвитку, при цьому оцінюється його вплив на їхню педагогічну діяльність та навчальну діяльність учнів
	6.3.3. Найбільш поширеними формами професійного розвитку вчителів є он-лайн курси, он-лайн та електронні громади, індивідуальні майстер класи, обговорення книжок тощо
	6.3.4. Учителі окреслюють сфери професійного вдосконалення в навчанні обдарованих і талановитих учнів у планах професійного розвитку
<p>6.4. Етика. Учні розвивають свої обдарування й таланти в результаті взаємодії з педагогами, які керуються етичним кодексом у своїй діяльності</p>	6.4.1. Педагоги навчають обдарованих і талановитих учнів із урахуванням їхніх культурних та індивідуальних особливостей
	6.4.2. Діяльність учителів підпорядкована нормам, правилам і стандартам етичного кодексу

Так, наприклад, "Центр розвитку таланту" (Center for Talent Development) Північно-західного Університету (США) пропонує такі можливості професійного розвитку вчителів, як он-лайн модулі професійного розвитку, міжнародні та національні науково-практичні конференції, державні церемонії нагородження, освітні ярмарки, зустрічі з батьками тощо. Он-лайн модулі професійного розвитку являють собою чотиритижневі курси, що передбачають заняття в он-лайн режимі 2–4 години на тиждень з метою розвитку навичок ефективної роботи з обдарованими учнями. У 2016 році "Центр розвитку таланту" пропонує такі курси: "Особливості диференціації", "Використання ІКТ у процесі диференціації" та "Ефективна ідентифікація і розробка програм" [4].

Поширеною формою професійного розвитку вчителів, які працюють із обдарованими й талановитими учнями, у досліджуваних нами країнах є індивідуальні майстер класи (face-to-face workshops). Прикладом такого майстер класу є авторський курс британського тренера Енн Брідгленд "Практичні підходи до досягнення вчителями, які навчають здібних, обдарованих і талановитих учнів, відмінного рівня за вимогами незалежної інспекції Ofsted (початковий етап)" (Practical Approaches to Ofsted Outstanding for Able, Gifted and Talented Learners (Primary)).

Метою даного 1-денного курсу є ознайомлення з методами навчання та стратегіями підвищення навчальних досягнень здібних, обдарованих і талановитих учнів згідно з "Новим національним курикулумом". "Новий національний курикулум" передбачає врахування потреб всіх учнів. Вчителі повинні стимулювати учнів на кожному ключовому етапі навчання, визначати високі очікування для кожного учня, планувати мотиваційні уроки й встановлювати достатньо амбітні цілі [2].

На думку Енн Брідгленд, планування й надання освітніх послуг здібним, обдарованим і талановитим учням має здійснюватися через формування культури високих досягнень кожного учасника цього процесу. Саме тому майстер клас присвячено вивченню інноваційних форм і методів роботи із зазначеною категорією учнів. Структура курсу передбачає з'ясування низки питань:

Хто такі "найбільш здібні учні"? Що означає "стимулювати учнів"?

Як формувати культуру високих досягнень для всіх учнів?

Практичні стратегії досягнення відмінного рівня за вимогами незалежної інспекції Ofsted [2].

Під час майстер класу учасники отримують роздатковий матеріал, який може використовуватися вчителями в подальшій професійній діяльності. Отже, даний майстер клас є одним із чисельних прикладів такої поширеної в сучасних умовах форми професійного розвитку вчителів, як індивідуальний семінар/майстер клас, що дозволяє останнім підвищити свій професійний рівень і зробити навчання обдарованих і талановитих учнів більш ефективним.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище зазначимо, що в досліджуваних нами країнах професійному розвитку вчителів, які працюють із обдарованими і талановитими учнями надається велике значення, що задекларовано в стандартах професійного розвитку вчителів. У сучасних умовах все більш поширеними стають такі форми професійного розвитку, що дозволяють учителю підвищувати свій професійний рівень без відриву від виробництва, як он-лайн курси, он-лайн та електронні громади, індивідуальні майстер класи, обговорення книжок, освітні ярмарки, зустрічі з батьками тощо.

Зважаючи на актуальність зазначеної проблеми перспективним напрямом подальших наукових розвідок може стати дослідження особливостей використання ІКТ у процесі професійного розвитку вчителів у США, Канаді та Великій Британії.

Використані джерела

1. Knowledge and Skill Standards in Gifted Education for All Teachers [Electronic resource] / National Association for Gifted and Talented. – URL: <http://www.nagc.org/resources-publications/resources/national-standards-gifted-and-talented-education/knowledge-and#sthash.Cq156tSV.dpuf>
2. Practical Approaches to Ofsted Outstanding for Able, Gifted and Talented Learners (Primary) [Electronic resource]. – URL: <https://www.cpdforteachers.com/courses/Practical-Approaches-to-Ofsted-Outstanding-for-Able-Gifted-and-Talented-Primary>
3. Pre-K to Grade 12 Gifted Programming Standards [Electronic resource] / National Association for Gifted and Talented. – URL: <http://www.nagc.org/resources-publications/resources/national-standards-gifted-and-talented-education/pre-k-grade-12>
4. Professional Development [Electronic resource] / Center for Talent Development. – Northwestern University – School of Education and Social Policy. – URL: <http://www.ctd.northwestern.edu/professional-development>.
5. Professional Standards for Teachers. Why sit still in your career? / Training and Development Agency for Schools. – London, 2007. – 36 p.
6. Teaching students who are gifted and talented: a handbook for teachers / Newfoundland and Labrador Department of Education. – 2013. – 225 p.

**PROFESSIONAL DEVELOPMENT
OF TEACHERS WORKING WITH GIFTED STUDENTS IN SCHOOLS
IN THE USA, CANADA AND THE UK**

The article discusses the content and procedural peculiarities of professional development of teachers working with gifted students in schools in the USA, Canada and the UK. The professional development standards for teachers working with gifted students in secondary schools in the studied countries are defined. The characteristics of the most common forms of professional development of teachers working with this category of students, including online courses, online and electronic communities, face-to-face workshops, books discussions, educational fairs, meetings with parents etc. are given.

It is found out that the teachers of gifted and talented in the studied countries should understand how children and youth develop and be aware of the impact of individual, developmental, social, religious, ethnic, cultural, linguistic characteristics on the achievement and wellbeing of learners; provide personalized educational services to students, including students for whom English is an additional language, students with special educational needs and students with disabilities, as well as ensuring equality and inclusion in the class; know and understand the role of colleagues in providing special educational services (for example, teachers working with gifted and talented).

It is also emphasized that all teachers should be able to: recognize the learning differences, developmental milestones, and cognitive/affective characteristics of gifted and talented students, including those from diverse cultural and linguistic backgrounds, and identify their related academic and social-emotional needs; design appropriate learning and performance modifications for individuals with gifts and talents that enhance creativity, acceleration, depth and complexity in academic subject matter and specialized domains; and select, adapt, and use a repertoire of evidence-based instructional strategies to advance the learning of gifted and talented students. The perspective direction for further research the author sees in the study of using ICT in the process of teachers professional development in the USA, Canada and the UK.

Key words: *giftedness, gifted student, teacher, professional development, professional development of teachers at the workplace.*

Стаття надійшла до редакції 18.04.2016 р.